

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνικά

- Βιβλίο Δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο ΥΠΕΠΘ ΟΕΔΒ Αθήνα
Γαβαλά, Λ./ Λαυρεντάκη-Μπούκα, Μ. (1998): Εμπειρίες και δραστηριότητες από τις φυσικές επιστήμες, Αθήνα: Gutenberg
- Γερμανός, Δ. (1992): Παιδαγωγική και σχολικός χώρος. Πανεπιστημιακές σημειώσεις Α. Π. Θ. Θεσσαλονίκη
- Γκρέμινγκερ, Α. (1979): Το παιδί και το βιβλίο (μτφρ. Α. Κουναλάκη), Αθήνα: Νότος
- Δαράκη, Π. (1978): Κουκλοθέατρο, Αθήνα: Gutenberg
- Δαράκη, Π./ Χατζηκωνσταντίνου, Φ.(1981): Παιδικοί Σταθμοί και Νηπιαγωγεία Αθήνα: ΔΙΠΤΥΧΟ
- Δημητρακόπουλος, Δ. (1993): Πρόγραμμα καθημερινών δραστηριοτήτων βρεφικής ηλικίας σε ιδρύματα προσχολικής αγωγής, Θεσ/νίκη: Art of Text
- Ζακοπούλου, Α. (1985): Σημειώσεις του μαθήματος "Παιδαγωγικά", Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας, Τ. Ε. Ι Αθηνών.
- Ζακοπούλου, Α. (1995): Παιχνίδια με το χρόνο για μικρά και μεγαλύτερα παιδιά, Αθήνα: Εκκρεμές
- Θάνου, Α. (2001): Πειράματα στο Νηπιαγωγείο, Αθήνα: Καστανιώτης
- Κακανά, Δ.- Μ. (1994): Θεωρία και μεθοδολογία δραστηριοτήτων στην προσχολική αγωγή. Θεσσαλονίκη Αφοι Κυριακίδη
- Κατέβας, Γ.(1999): Η προσχολική αγωγή ως θεσμός, Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Κουτσουνάκου, Ε. & Γιαλαμάς, Β. (1999): Ο χώρος του νηπιαγωγείου και οι διαδικασίες μάθησης και διδασκαλίας, Αθήνα: Οδυσσέας

- Κρασανάκης, Γ. (1987): Ψυχολογία του παιδιού, Αθήνα: Συγγραφέα
- Κυριαζοπούλου- Βαληνάκη, Π. (1977): Νηπιαγωγική, Τόμος 1&2, Αθήνα: Αδ. Βλάσση
- Μιχαλοπούλου- Δημάκη, Ε. (1986): Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου, Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1998): Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας
- Μπάμιος, Κ. Π. (1989): Παιδαγωγικά IV Σημειώσεις Τ. Ε. Ι. Θεσσαλονίκης Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Βρεφονηπιοκομίας
- Ντεβρίς, Λ.(1987): Το πρώτο βιβλίο των πειραμάτων, (μτφρ. Μ. Μυράτ), Αθήνα: Καστανιώτης
- Ντολιοπούλου, Ε. (1999): Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής Αθήνα: τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός
- Ντολιοπούλου, Ε. (2000): Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας Αθήνα: τυπωθήτω, Γιώργος Δαρδανός
- Ξηροτύρης, Η.(χ.χ.): Το σύγχρονο νηπιαγωγείο και η ιστορία του, Αθήνα: Πεχλιβανίδης.
- Παπαδόπουλος, Ν.(1990): Ψυχολογία, Αθήνα: Συγγραφέας
- Παπανικολάου, Ρ.(1999): Οργάνωση και διαμόρφωση του χώρου στο νηπιαγωγείο, Αθήνα: Καστανιώτης
- Παππάς, Αθ.(1990): Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική, Αθήνα Ελληνικά Γράμματα
- Παππάς, Αθ.(1988): Σύγχρονη Θεωρία και πράξη της παιδείας, Αθήνα Ελληνικά Γράμματα
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1984): Εξελικτική ψυχολογία, Τόμοι 1&2, Αθήνα: Συγγραφέας
- Ροντάρι, Τζ. (1985): Η γραμματική της φαντασίας, (μτφρ. Μ. Βερτσιώτη-Κοκολή & Λ. Αγγουρίδου - Στρίτζη), Αθήνα:Τεκμήριο
- Σιβροπούλου, Ρ. (1999): Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του

- Ταμουτσέλη, Ν. (1992):
 Οργάνωση και χρήση του σχολικού κήπου Συμπληρωματικές σεμιναριακές σημειώσεις στα πλαίσια του μαθήματος 'Παιδαγωγική και σχολικός χώρος Ι' Θεσ/νίκη
- Τζωρτζή, Α. (1996):
 Η οργάνωση και η λειτουργία των ομάδων στο νηπιαγωγείο Αθήνα: ΣΠΟΥΔΗ
- Υπουργείο Εθν. Παιδείας & Θρησκευμάτων (1990):
 Αναλυτικό και ημερήσιο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου (Π. Δ. 486/89, ΦΕΚ 208 Α') ΟΕΔΒ Αθήνα
- Υπουργείο Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (1988):
 Κανονισμός Λειτουργίας Κρατικών Παιδικών Σταθμών και Κρατικών Βρεφονηπιακών Σταθμών, Αθήνα
- Φράγκος, Χρ. (1983):
 Βασικές Παιδαγωγικές θέσεις, Αθήνα: Gutenberg
- Φράγκος, Χρ. (1984):
 Ψυχολογία, Αθήνα: Gutenberg
- Χατζηγεωργίου, Γ. (1998):
 Η φυσική μέσα από τα μάτια του μικρού παιδιού, Αθήνα: Γρηγόρης
- Χελλμπρύγκε, Τ.& Βίμπεφεν, Γ. (1976):
 Οι πρώτες 365 μέρες στη ζωή ενός παιδιού, Αθήνα: Νότο

Ξερόγλωσσον

- Botson, C.& Deliege, M. (1998):
 Οι προμαθηματικές διαδικασίες και έννοιες, (μτφρ. - επιμ. Γ. Τρούλης), Αθήνα: Gutenberg
- Delpeux, H. (1987):
 Κούκλες και μαριονέτες (μτφρ. Α. Στρουμπούλη), Αθήνα: Gutenberg
- Einon, D. (2000):
 Η μάθηση από τα πρώτα βήματα (μτφρ. Β. Κάντζολα - Σαμπατάκου), Αθήνα: Πατάκη
- Goleman, D. (1996):
 Η συναισθηματική νοημοσύνη (μτφρ. Α. Παπασταύρου), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- Kamil, C.& Devries, R. (1979): Η θεωρία του Jean Piaget και η προσχολική αγωγή (μτφρ. Ε. Βασιλειάδου), Αθήνα: Δίπτυχο
- Painter, G. (1980): Πώς να βοηθήσετε το παιδί σας να αναπτυχθεί από νεογέννητο ως 3 χρονών (μτφρ. Σ. Καλαϊτζή), Αθήνα: Καστανιώτης
- Shelov, S. & Hannemann, R.(2000): Η φροντίδα του μωρού και του μικρού σας παιδιού από τη γέννηση έως τα πέντε του χρόνια (μτφρ. Δ. Παπαδάτου), Αθήνα: Ποταμός

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο

Αδρή κινητικότητα: Κινήσεις που αφορούν το σύνολο του σώματος (τρέξιμο, περπάτημα, κολύμπι κτλ).

Αισθητική ανάπτυξη: Ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού να συλλαμβάνει και να κατανοεί το ωραίο στο περιβάλλον, στη φύση, στις κοινωνικές σχέσεις, στα έργα τέχνης (Παπανικολάου 1999, 28).

Αυθόρμητες/ ελεύθερες δραστηριότητες: Δραστηριότητες που επιλέγονται, οργανώνονται και αναπτύσσονται από τα παιδιά, σύμφωνα με το ρυθμό τους, και απορρέουν από το σκόπιμο οργανωμένο περιβάλλον.

Αυτενέργεια: Το να ενεργεί κανείς χωρίς εξωτερική καθοδήγηση ή εξαναγκασμό, αλλά με δική του πρωτοβουλία (Μπαμπινιώτης 1998, 322).

Αυτεπίγνωση: Γνώση και διαχωρισμός των εννοιών "εαυτός" και "άλλοι" και γνώση ότι οι άλλοι έχουν ξεχωριστές εμπειρίες, σκέψεις και συναισθήματα.

Αυτοέκφραση: Εξωτερίκευση του εσωτερικού κόσμου.

Αυτοεξυπηρέτηση: Δυνατότητα του ατόμου για αυτόνομη και επαρκή ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών του, να μπορεί να φροντίζει μόνος του τον εαυτό του.

Αυτονομία: Δυνατότητα για ελεύθερη προσωπική επιλογή δραστηριοτήτων και δράση.

Αυτοπεποίθηση: Η σιγουριά που νιώθει κάποιος για τις ικανότητες του, όταν εμπιστεύεται τον εαυτό του.

Αυτοσχεδιασμός: Αυθόρμητη ενέργεια, σύμφωνα με την ανάγκη ή την έμπνευση της στιγμής, χωρίς να υπάρχει προσχεδιασμός (Μπαμπινιώτης 1998, 328).

Άχρηστο υλικό: Ποικίλο υλικό που βρίσκουμε είτε στη φύση είτε από είδη δικής μας καθημερινής χρήσης και διατροφής και τα χρησιμοποιούμε για κατασκευές και δραστηριότητες στο Βρεφονηπιακό Σταθμό.

Γλωσσική ανάπτυξη: Πορεία ωρίμανσης των γλωσσικών λειτουργιών.

Γωνίες δραστηριοτήτων: Κατάλληλα διαμορφωμένα λειτουργικά τμήματα μέσα στην τάξη που διαχωρίζονται ευδιάκριτα το ένα από το άλλο και είναι εξοπλισμένα από διαφορετικό παιδαγωγικό υλικό το οποίο εξυπηρετεί και τη συγκεκριμένη δραστηριότητα που επιτελείται στη γωνιά.

Δημιουργικότητα: Παραγωγή νέων και πρωτότυπων μορφών ως αποτέλεσμα έμπνευσης και προσπάθειας (Μπαμπινιώτης 1998, 477).

Διαρρύθμιση: Τακτοποίηση της επίπλωσης και της διακόσμησης σε εσωτερικό χώρο (Μπαμπινιώτης 1998, 498).

Διδακτικές αρχές: Οι διδακτικοί όροι που αποτελούν τα εσωτερικά κριτήρια της διδασκαλίας και προσδίδουν συνοχή στη διδακτική πράξη θεμελιώνοντας τη διδακτική συμπεριφορά του εκπαιδευτικού, διότι διευκολύνουν και το παιδαγωγό και τον μαθητή στην προσέγγιση του διδακτικού αντικειμένου.

Δραματοποίηση: Αναπαράσταση καταστάσεων και εμπειριών με βασικά εργαλεία έκφρασης το σώμα, την κίνηση, τον λόγο και την εικόνα.

Εργαστήρια: Μετατροπή και οργάνωση τμήματος της αίθουσας απασχόλησης των παιδιών σε χώρο εκτέλεσης κυρίως οργανωμένων δραστηριοτήτων.

Θεσμός: Σύνολο παγιωμένων και τυποποιημένων σχέσεων, κανόνων συμπεριφοράς, θέσεων και ρόλων, συμβόλων, κοινωνικών δομών, κοινωνικών διαδικασιών αλλά και φυσικών υποδομών, που εξυπηρετούν κάποιες θεμελιακές λειτουργίες ή ανάγκες της κοινωνίας.

Κοινωνικο - συναισθηματική ανάπτυξη: Πορεία ανάπτυξης των συναισθημάτων και της κοινωνικότητας.

Κοινωνικοποίηση: Διαδικασία κατά την οποία το παιδί μαθαίνει να συμπεριφέρεται σύμφωνα με τα πρότυπα του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνει.

Λειτουργικότητα: Αρχή κατά την οποία η μορφή ενός κτιρίου πρέπει να καθορίζεται από πρακτικούς παράγοντες, ώστε να αποφεύγονται τα περιττά στοιχεία (Μπαμπινιώτης 1998, 1004).

Λεπτή κινητικότητα: Κινήσεις που αφορούν ένα τμήμα του σώματος, συνήθως το χέρι από τον καρπό και κάτω, και έχει άμεση σχέση με το συντονισμό χεριού και ματιού (οπτικοκινητικός συντονισμός), π.χ. βίδωμα, πέρασμα χάντρας σε κλωστή.

Λογικομαθηματική σκέψη: Αναγνώριση και κατανόηση ιδιοτήτων και σχέσεων μεταξύ των αντικειμένων.

Μάθηση: Διαδικασία αλλαγής της συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα ατομικής επεξεργασίας πληροφοριών και εμπειριών σε σχέση με τις επιδράσεις του περιβάλλοντος (Παπαδόπουλος 1990, 487).

Μεταβατικό στάδιο: Το στάδιο κατά το οποίο το παιδί ξεκινάει να ελέγχει τους σφικκτήρες του.

Μιμητικό παιχνίδι: Αντιγραφή και αναπαράσταση δραστηριοτήτων ή κινήσεων κάποιων άλλων. Το μιμητικό παιχνίδι προϋποθέτει την ύπαρξη ενός εξωτερικού προσώπου.

Νοητική ανάπτυξη: Η πορεία προς την ωρίμανση των νοητικών λειτουργιών.

- Ομάδα:** "Ομάδα είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, τα οποία βρίσκονται σε διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ τους, έτσι ώστε το σύνολο να επιδιώκει και να πετυχαίνει κοινούς σκοπούς, να προδιαγράφει τους ρόλους των μελών του και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά της ομάδας και του κάθε μέλους χωριστά με βάση ορισμένες αξίες" (Τζωρτζή 1996, 15)
- Οργάνωση:** Συστηματική διάταξη, διευθέτηση των μερών ενός συνόλου, έτσι ώστε να αποτελέσει ένα καλά οργανωμένο σύνολο (Υδρία, 2897).
- Παιδαγωγικό τρίγωνο:** "Ο όρος παιδαγωγικό τρίγωνο είναι μετάφραση του γαλλικού όρου "triangle pédagogique" που τον χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ο J. Houssaye θέλοντας να τονίσει την αλληλεξάρτηση και την ισόρροπη σημασία των τριών συντελεστών της αγωγής: του παιδαγωγού, του παιδιού και της διδακτέας ύλης. Βέβαια, σε μας, στο πλαίσιο της προσχολικής αγωγής, ο όρος αποκτά μια άλλη διάσταση, και θέλει να δείξει τη σημασία της συνύπαρξης των τριών προσδιοριστικών παραγόντων της αγωγής, που είναι ο παιδαγωγός, το παιδί και το περιβάλλον" (Κακανά 1994, 51)
- Παιδοκεντρική κατεύθυνση:** Τάση της διδακτικής και της παιδαγωγικής, σύμφωνα με την οποία η διδασκαλία πρέπει να προχωράει με βάση την ανάπτυξη των αναγκών και των ενδιαφερόντων του παιδιού.
- Δασκαλοκεντρική κατεύθυνση:** Τάση της διδακτικής και της παιδαγωγικής, που ταυτίζεται με τον παραδοσιακό τρόπο παιδαγωγικής, σύμφωνα με την οποία ο δάσκαλος ως αυθεντία είναι υπεύθυνος για τη διαμόρφωση του μαθήματος, χωρίς να λαμβάνει υπόψη απαραίτητα τις ανάγκες του μαθητή.
- Παντομίμα:** Αναπαράσταση ενός αντικειμένου, μιας ιστορίας κτλ. με κινήσεις και εκφράσεις του σώματος χωρίς λεκτική επικοινωνία.
- Πολυδύναμο υλικό:** Υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί με πολλούς τρόπους.
- Προσωπικότητα:** Το σύνολο των φυσικών, πνευματικών, ψυχικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου, που το καθιστούν ξεχωριστό και ανεξάρτητο (Μπαμπινιώτης 1998, 1517).
- Πρωτοβουλία:** Όταν το παιδί είναι ελεύθερο να προγραμματίζει, να σχεδιάζει και να πραγματοποιεί διάφορες ενέργειες, χωρίς να περιμένει υπόδειξη ή εντολή από κάποιον άλλον.
- Συμβολικό παιχνίδι:** Το παιδί παράγει εσωτερικά σύμβολα (εικόνες, λέξεις), τα οποία αντιπροσωπεύουν αντικείμενα και καταστάσεις που δεν είναι παρόντα. Για παράδειγμα, μπαίνει σ' ένα χαρτόκουτο και προσποιείται ότι βρίσκεται σε αυτοκίνητο.

Σύστημα Orff: Σύστημα μουσικοκινητικής αγωγής του Carl Orff.

Υπαίθριος χώρος: Ανοιχτός, μη στεγασμένος χώρος.

Ψυχοκινητικότητα: "Με τον όρο ψυχοκινητικότητα εννοούμε τη σκόπιμη κινητική συμπεριφορά, στην οποία εμπλέκεται το σώμα του νηπίου και η οποία προκαλείται, οργανώνεται και ελέγχεται από ψυχικούς μηχανισμούς" (Στο: Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο - Βιβλίο νηπιαγωγού)

Ψυχοπαιδαγωγικό υλικό: Υλικό που χρησιμοποιείται στο Βρεφονηπιακό Σταθμό για τις δραστηριότητες των παιδιών είτε πρόκειται για παιχνίδια είτε πρόκειται για κατευθυνόμενες δραστηριότητες.

- Ενέργεια 2.3.2:** «Ανάπτυξη των Τ.Ε.Ε. και Σ.Ε.Κ.»
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Σταμάτης Αλαχιώτης
Καθηγητής Γενετικής Πανεπιστημίου Πατρών
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
- Έργο:** «Βιβλία Τ.Ε.Ε.»
- Επιστημονικός υπεύθυνος του Έργου
Γεώργιος Βούτσιος
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
- Υπεύθυνη του Τομέα Υγείας και Πρόνοιας
Ματίνα Στάππα, Οδοντίατρος
Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου